

De jury was zeer verheugd over het grote aantal inzendingen, 19 in totaal, voor de vertaalwedstrijd van Levende Talen 2023. Het doet ons deugd dat de verschrikkelijke agressie van Rusland jegens Oekraïne niet de doodsteek is geweest voor de Russische taal en cultuur in ons land. Het is natuurlijk niet voor niets dat wij voor de vertaalwedstrijd een fragment uit ‘Gevangenisschetsen’ van oppositiepoliticus Ilja Jasjin gekozen hebben. Deze dappere man is wegens het verspreiden van zogenaamd nepnieuws over het Russische leger eind 2022 voor acht en een half jaar achter de tralies beland; in zijn ‘schetsen’ doet hij verslag van zijn wederwaardigheden als politiek gevangene. Wij kunnen hem niet genoeg onder de aandacht brengen. Bij dezen dus. In het tijdschrift *Пятая Волна*, dat Maxim Osipov als hoofdredacteur heeft, komen behalve Jasjin nog meer schrijvers van het ‘andere Rusland’ aan het woord. Koopt allen dit tijdschrift!

Jasjins aantekeningen brengen meteen andere gevangenis-schetsen in herinnering: *Aantekeningen uit het dodenhuis* van Dostojevski, die zelf als politiek gevangene van 1849 tot 1853 in Siberië dwangarbeid moest verrichten wegens het bijwonen van een bijeenkomst van de Petrasjevski-groep, een nogal onschuldige leesclub van jonge intellectuelen die kritiek hadden op het tsarisme. Dostojevski verwerkte zijn gevangeniservaringen in een roman met bovengenoemde titel. Nu waren de omstandigheden waaronder Dostojevski zijn gevangenschap onderging wel een graadje erger dan die waar Jasjin mee te maken heeft, althans dat mogen we hopen, en Jasjin kan zich denkelijk meer permitteren dan de grote negentiende-eeuwse schrijver indertijd, maar gezien Poetins imperiale aspiraties is de vergelijking met Dostojevski misschien helemaal niet zo ver gezocht. Laten het houden op ‘Dodenhuis *light*’.

Want licht en laconiek is de toon die Jasjin in zijn ‘Gevangenisschetsen’ aanslaat; en dat terwijl hij toch een onthutsend beeld schetst van het regime dat hij te midden van de andere bajeskanten ondergaat. Het Russische penitentiaire systeem is geen feest.

De te vertalen tekst is op het eerste gezicht niet zeer gecompliceerd; er zaten geen realia in die onoverkomelijke problemen opleverden. Een uitzondering was misschien *КАРАНТИН МЕДВЕДЯ* [letterlijk: ‘de quarantaine van de beer’] waar Jasjin de eerste twee weken van zijn detentie doorbrengt. Het betreft hier een quarantaineafdeling waar gevangenen de eerste periode van hun detentie op ziektes etc. worden gecontroleerd, en die ‘Beer’, die *медведь*, verwijst naar СИЗО-4: Huis van Bewaring nr. 4 in de Moskouse wijk Медведково. Zonder nadere uitleg is die quarantaine-beer enigszins verwarrend voor een argeloze Nederlandse lezer;

Wij hebben hier overigens niet van doen met een diepzinnige, zwaar literaire tekst; Jasjin is geen romanschrijver, geen bloemrijk stilist, Jasjin is een politicus met een scherp oog voor detail en humor. En die moeten voor het voetlicht komen.

Teksten als deze zijn verraderlijk, juist door hun ogenschijnlijke eenvoud: de vertaler verliest makkelijk zijn *qui-vive* en kiest dan voor de makkelijkste weg, snel snel, het gevaar van een te letterlijke vertaling ligt op de loer, en soms moet de vertaler flink zijn, bijvoorbeeld waar Jasjin ongelukkig is in zijn interpunctie: ‘на соседней шконке болел немолодой таджик, нашли пистолет; die komma is eigenlijk heel raar; en in de betere vertalingen is hier die komma vervangen door een punt. Een kleine ingreep die de logica van de tekst zeer ten goede komt.

Het niveau van de ingezonden vertalingen was heel behoorlijk. En net als in de voorgaande vertaalwedstrijden stond de jury weer te kijken van de enorme variatie in vertalingen, zelfs op woordniveau. Neem alleen al *сука* en *сыщик* in de voorlaatste zin; waarin een rechercheur tekeergaat tegen een Dagestaan op leeftijd die verdacht wordt van valsemunterij. In de vertalingen kwamen wij voor die *сыщик* respectievelijk tegen: speurder, agent, rechercheur, opsporingsambtenaar, speurneus, smeris, detective, ondervrager, en voor die *сука* noteerden wij: klootzak, hond, schoft die je bent, hond dat je er bent, vuile hond, teef, teringlijer, hoerenjong, verdomme en jij schoft.

Het was voor de jury een hele kluit om tot een top drie te komen. En daar zijn we dan ook niet in geslaagd. Dat wil zeggen, we hebben 1 winnaar en daarna twee vertalers ex aequo op de tweede plaats. Wat voor hen alle drie geldt, is dat ze niet zijn blijven vastplakken aan de brontekst, en los van een enkele onnauwkeurigheid de toon en inhoud van het origineel goed getroffen hebben. Wellicht kunnen ze zich bij Van Oorschot, uitgever van *Пятая Волна*, melden om nieuwe schetsen van Jasjin te vertalen.

En dan nu naar de winnaars:

Vertaling 9 en 15 zijn tweede geworden, ex aequo.

Vertaling 9 trof de jury door de fraaie, laconieke staccatostijl die Jasjins toon goed weergeeft. Een zinnetje als ‘вспомнили, посмеялись’ wordt hier kortweg: ‘Herinneringen opgehaald, gelachen.’ Het Nederlands loopt vlot; de ‘gebutste makarov [een ‘makarov’ is een pistool] klonk de jury beter in de oren dan de ‘versleten makarov’ waar de meeste vertalers voor waren gegaan. Datzelfde geldt voor ‘bezwoer hem te executeren’ in plaats van letterlijke ‘beloofde hem te executeren’, wat bij de meeste vertalers de voorkeur had.

Ook de vervaardiger van vertaling nr. 15 heeft een goede Nederlandse tekst afgeleverd en laat zien het Russische idioom in de vingers te hebben, bijvoorbeeld in ‘Hier kwam het hele gamma aan artikelen uit het Wetboek van Strafrecht samen’ voor ‘здесь подобрали целую палитру статей Уголовного Кодекса’; het gebruik van de tijdsvormen, vaak een struikelblok, viel in positieve zin op

Vertaling 14 is geëindigd op de eerste plaats. Deze sprong er voor de jury uit omdat de tekst als geheel evenwichtig overkomt, geen noemenswaardige fouten bevat en net genoeg losgezongen is van de brontekst om russicismes te vermijden en toch trouw te zijn aan het origineel. Zo laat de vertaler de al eerder ‘vermelde Dagestaan op leeftijd zijn zoete gecondenseerde melk delen met de hele cel’, waar veel vertalers – niet op hun qui-vive – in de valkuil van het Russische ‘подкармливал’ waren getrapt en spraken van een Dagestaan die de cel voedde, bijvoedde, bijvoerde of zelf bijvoederde met gecondenseerde melk; dat ‘zoete’ in vertaling nr. 14 was ook een geslaagde toevoeging om deze traktatie voor de Nederlandse lezer enigszins begrijpelijk te maken. Verder was de jury geporteerd van de vrijheid die vertaler nam om van ganzen zwanen te maken in de zinsnede ‘Статья 222 УК РФ, именуемая в народе три гуся’: Artikel 222 van het Wetboek van Strafrecht van de Russische Federatie, in de volksmond ‘de drie zwaantjes’; je moet maar durven, en het klopt nog ook, want het cijfer 2 doet meer aan een zwaan dan aan een gans denken. Er was trouwens nog één andere vertaler die op dit lumineuze idee is gekomen. Het Vlaamse jurylid Eric Metz suggereerde dat wij hier wellicht van doen hebben met een Vlaamse vertaler, daar vroeger gemotoriseerde Vlaamse rijkswachters ook wel ‘zwaantjes’ heetten. Maar we gaan het zien.

De winnaars: Op een gedeelde tweede plaats vertaling nr. 9: Ad Winnubst, en vertaling nr. 15: Gretske de Haan.

En op de eerste plaats vertaling nr. 14: Anne-Marie Heemskerk en Pauline Michgelsen.

De jury Aai Prins, voorzitter
 Wim Honselaar
 Eric Metz